

Almanya'da İslâm Din Dersinin Gelişimi ve Müfredat Sorunu

Tuba IŞIK YİĞİT

Arş., Gör., Paderborn Ü., Katolik F.,

Centre for Comparative Theology – ALMANYA

Özet

Makalede önce Almanya'da Müslüman çocuklarına okutulmakta olan İslâm Din Derslerinin başlangıcından günümüze kısa tarihçesi ve hukuki süreci anlatılmaktadır.

Sonra Alman okullarında İslâm Din Dersi okutulmasının gerekli hale gelmesi ve ilk uygulamalardan bahsedilmektedir.

Üçüncü aşamada, Alman okullarındaki İslâm Din Dersleri uygulamasının son ve mevcut durumu hakkında bilgi verilmektedir.

“İslâm Din Dersleri Modelleri” başlığı altında; Almanya'nın bazı eyaletlerinde İslâm Din Derslerinin okutulmaya başlaması söz konusu edilmektedir.

Makalenin sonuna doğru ise, Almanya'daki İslâm Din Derslerinin müfredatı hakkında genel bilgi verilmektedir.

Makale bir sonuç değerlendirilmesi ile bitirilmektedir.

Makalenin Ek'inde ise; Almanya'daki Türk / Müslüman çocuklarına ilk dört sınıfta okutulan İslâm Din Dersi müfredatının Almancası ve Türkçesi tablo halinde sunulmaktadır.

Abstract

The Historical Development of Islamic Religious Education in Germany and the Matter of Curriculum

First, this article briefly describes the historical development of Islamic religious education in Germany and its legal requirements.

After that, the issues are discussed which explain the Islamic religious instruction in German schools as necessary. It is presented a comprehensive overview of the pilot projects carried out for Islamic religious instruction.

Following the current situation in Germany is presented; particularly which models currently are used in Germany. Under the title "Models of Islamic religious instruction" these different models are shown in the federal states. Furthermore, the curricula, which are in circulation or in a modified version, were mentioned briefly. The Article concludes with an common evaluation. In the appendix of the article, a curriculum is pictured, which takes place in some federal states and is in use in a modified form in further federal states in Germany.

Anahtar Kelimeler: Din, İslâm, din dersi, eğitim, din eğitimi, müfredat, müfredat programı.

Key Words: Religion, Islam, Islamic Education, Religious Education, curriculum, syllabus.

A. Giriş: Tarihi ve Hukukî Süreç

1960'lı yıllardan itibaren Federal Almanya'ya göç etmeye başlamış olan Türk kökenli işçi ailelerinin büyük bir kısmı burada hâlâ hayatlarını sürdürmektedirler. Göçün ilk yıllarında İslâmî ibadetlerini, gelenek, görenek ve adetlerini yaşa(t)mak için, biraraya gelen inançlı Türk göçmen aileleri Alman yasalarının kendilerine tanıdığı haklardan yararlanarak 'Hinterhofmoschee' (arka avlu camii) diye nitelenen camiler kurmaya başlamışlardır. Bu camiler, az çok dinî bilgisi olan veya Türkiye'deki İmam-Hatip Okullarından mezun olarak bilinen kişiler tarafından imamlık ve hatiplik yapılmak ve diğer bazı dinî hizmetleri yerine getirmek suretiyle idare edilmişlerdir.

Bu arada psikolojik ve sosyo-kültürel bakımdan yaşanan birtakım sıkıntılar sebebiyle Türk işçileri arasında Alman yasalarından yararlanılarak teşkilatlanma faaliyetleri devam etmiştir. Teşkilatlanma faaliyetleri, 1973 senesindeki "Aile Birleşim Anlaşmasıyla" daha bir ivme kazanmıştır.¹ Ancak, göçmen ailelerin çocuklarının İslâmî

¹ Kücühüseyin, Şevket; *Türkische politische Organisationen in Deutschland. Broschürenreihe der Konrad-Adenauer-Stiftung: Zukunftsforum Politik*, Nr. 45. Sankt Augustin, August 2002, s. 13.

eğitiminin sağlanması için, teşkilatların iç düzenlemelerini yenilemeleri gerekiyordu. Çünkü aileler çocuklarına verebileceği yeteri kadar dini bilgiye ve zamana sahip değillerdi.²

Aradan yıllar geçip, işçi sayısının çoğalması ve dinî bilgisi kafi olmayan görevlilerin buradaki işçilerin soru ve sorunları karşısında yetersiz olduklarının anlaşılması sebebiyle bu sahada hizmet verecek görevlilere olan ihtiyaç giderek artmıştır. Bu konuda daha ciddi tedbirler alınması zaruret haline gelmiştir. İşte bu maksatla işçilerimiz tarafından talepte bulunulması üzerine 1978 yılında Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığınca başta Almanya olmak üzere Türk işçilerinin yoğun olduğu ülkelere dinî yüksek öğrenim yapmış kimseler de gönderilmeye başlanmıştır. Bu arada dinî cemaatler tarafından da dinî tahsil yapmış elemanlar getirilmeye devam edilmiştir.

Başlangıçta, belli bir süre çalışıp, para kazanıp tekrar Türkiye'ye dönmek düşüncesiyle Almanya'ya gelen Türk işçileri zamanla ailelerini de yanlarına getirerek yerleşik düzene geçmek durumunda kaldılar. Bunun doğal sonucu olarak da çocuklarını bu ülkede Alman çocuklarıyla birlikte okutmaları kaçınılmaz hale geldi. Okullarda, Hıristiyan çocukları Din Dersi görürlerken, bazı eyaletlerde (Rheinland-Pfalz, Aşağı Saksonya gibi) aynı zamanda, göçmenlerin / Türk işçilerinin çocukları ana dil dersi (Türkçe) görmekteydiler. Diğer eyaletlerde ise Türk çocukları da Hıristiyan Din Dersine katılmak zorunda kaldılar. Yalnız Hıristiyanlık Din Dersine bu katılım isteyerek katılım anlamına gelmiyordu. Çocuklar boş derslerinde bir öğretmenin gözetimi altında geçirmeleri için Din Derslerine katılımları adeta bir zorunluluk haline gelmişti.

1980'li yıllarda Müslüman göçmenlerin ihtiyaçlarını karşılayabilmek için, Almanya'da 'dinî, millî, siyasi amaçlı gruplar -Alman yasalarına uygun- dernekler kurarak camiler açmak suretiyle faaliyete başlamışlardır.³ İşçi aileleri de bundan yararlanarak kendi aralarında ve farklı isimler altında dernekler kurmak suretiyle teşkilatlanmaya ve birtakım dinî hizmet ve faaliyetlerde bulunmaya başlamışlardır. Bugün söz konusu dernek merkezlerinde yapılan hizmetlerden biri de çocuklar için düzenlenen Kur'an ve temel dinî bilgiler eğitim kurslarıdır. Ancak bu merkezlerde verilen hizmetler yetersiz kalmaktadır. Çünkü buradaki hizmet ve başarı imkânı sınırlıdır. Bundan dolayı daha ciddi ve geniş kapsamlı tedbirler alınması gereklidir.

² Marschke, Britta; *Religionsunterricht und interkulturelle Erziehung : Situation und Perspektiven für Kinder und Jugendliche aus türkischen Migrantenfamilien*, Dissertation, Freie Universität, Berlin 2003, s. 45.

³ Tosun, Cemal; *Din ve Kimlik*. Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 1993, s. 128.

Bu arada, Diyanet İşleri Başkanlığınca açılan camiler ve gönderilen din görevlileri ile farklı isimler altında örgütlenen cemaatlerin oluşturdukları dernekler, camiler ve buralarda görev yapan elemanlar arasındaki ilişki (daha doğrusu ilişkisizlik) dikkat çekmiştir. Her kesimin temsilcileri sık sık 'İslâm birlik dinidir' demelerine, "Hepiniz Allah'ın ipine (Kur'an'a) sınımsız sarılın"⁴ âyetini okumalarına rağmen bunun gereği bir türlü yapılamamıştır. Herkes kendisini âdeta 'İslâm'ın yegâne temsilcisi' olarak görmüş ve başkalarını kendi çatıları altında toplanmaya davet etmiştir. Araya giren ve bilerek veya farkında olmadan fitne ve fesat tohumları saçan kişiler de birleşme duyguları yerine tefrikayı körüklemişlerdir. Bunun doğal sonucu olarak taraflar birbirlerine âdeta selâm bile verememiştir. Hatta birbirlerinin camilerine gidip namaz kılmaktan çekinir olmuşlardır. Gerçi son yıllarda taraflar arasında nispeten yumuşama ve yakınlaşmalar gözlemlenmeye başlamış olmakla birlikte yeterli olmadığı kanaatindeyiz.

B. Alman Okullarında İslâm Din Dersleri

1. Okullarda İslâm Din Dersi Okutulmasının Gerekli Hale Gelmesi ve İlk Uygulamalar

Zamanla anlaşılmıştır ki, cami vb. İslâmî dernekler vasıtasıyla ve buralardaki insanların konulara bakış açıları ve yöntemleriyle Almanya'daki işçi çocuklarına götürülen dinî hizmet ve eğitim faaliyetleri yeterli olmadığı gibi olumlu sonuç almak da mümkün değildir. Üstelik yapılan tespitlere göre; Diyanet İşleri Başkanlığı ile dinî niteliği öne çıkan cemaatlerin oluşturdukları dernekler ve camilerle yakın ilişkisi ve irtibatı olanlar, Avrupa'daki Türk işçi ailelerinin toplamının % 15'ini bile bulmamaktadır.⁵

Öte yandan konu yalnızca dinî hizmetler açısından değil, diğer açılardan da ele alınmalıdır. Çünkü Mustafa Öcal tarafından 1993 yılında yapılan bir araştırma gezisinde; Almanya, Belçika, Hollanda ve Fransa'da yaşayan ve yaşları 9-10 ila 21-22 arasında değişen yarısı kız yarısı erkek toplam 700 (yediyüz) civarında Müslüman Türk çocuk ve gencine bazı sorular yöneltilmiştir. Bunlar dinî cemaatlerle yakın ilişkisi olan aile çocukları olmalarına rağmen yeterince dinî bilgiye sahip olamadıkları anlaşıldığı gibi Türk ve İslâm tarih ve kül-

⁴ *Ali-İmrân Sûresi*, 3/103.

⁵ Uslucan, Hacı Halil; *Islam in Deutschland Einstellungen der Türkischstämmigen Muslime, Religiöse Praxis und Organisatorische Vertretung türkischstämmiger Muslime in Deutschland*, Stiftung Zentrum für Türkeistudien Essen (Türkiye Araştırmalar Merkezi Vakfı), s. 15. (*Araştırma Merkezinin bu başlık altında çıkardığı bir dergi*).

türüne de yeterince vakıf olamadıkları anlaşılmıştır.⁶ Oysa Almanya'da yetişmekte olan Müslüman nesillerin kimliklerini koruyabilmeleri için dinî bilgi ve kimlik yanında milli kültür ve kimliğe de sahip olmaları gerekmektedir.

İşte bütün bu durumlar dikkate alınarak yeni ve daha kapsamlı tedbirler alınması ve bütün işçi ailelerinin çocuklarına dinî bilgi, ahlâkî davranış ve kültürel kimlik kazandıracak yöntemler bulunması kaçınılmaz olmuştur. Yapılan tespitlere göre yalnızca Almanya'da ilkökul çağında yaklaşık 700 000 (yediyüz bin) Müslüman çocuk bulunmaktadır.⁷ Bu çocukların çoğu, kendi çevrelerindeki camilerde dinî eğitim almaktadırlar. Verilen dinî dersler Alman Anayasasının 4. maddesine göre koruma altına alınmıştır.⁸ Bunun üzerine 1984 senesinde tüm eyaletlerin Kültür Bakanlıklarının kararlaştırdıkları bir anlaşma ile okullarda **İslâm Din Dersi** okutulması meselesi konuşulmaya başlanmıştır.⁹ Bundan sonra birçok eyalette (meselâ Kuzey Ren-Vestfalya 1986 ya da Bavyera 1987/88'den itibaren) İslâmî bilgiler **Anadilde Türkçe** dersinin içinde verilmesi kararlaştırılmıştır. 14 Mayıs 1986 tarihinde Münih'te Resmi Gazetenin 7 no.lu özel sayısında yayımlanan karara göre de Bavyera Eyaletindeki Müslüman Türk işçi çocukları ilkökul 1. 2. ve 3. sınıflarından itibaren dinî dersler almaya başlamışlardır.

Almanya eyalet sistemine göre kurulmuş bir ülke olduğu için dış ilişkiler ve ülkenin bütününe ilgilendiren konularda federal hükümetin ve parlamentonun aldığı karar eyaletleri bağlamaktadır. İç uygulamalarda ise eyalet meclislerinin aldığı kararlar esastır. Bundan dolayı birçok konuda olduğu gibi din eğitimi ve öğretimi konusunda da eyaletten eyalete farklı uygulamalar olabilmektedir. Yukarıda verdiğimiz örnekler de bunu kanıtlamaktadır.

2. Alman Okullarında İslâm Din Derslerinin Son Durumu

Bavyera eyaletinde alınan kararın 1986'dan itibaren uygulanmaya başlanmasından sonra Federal Almanya'daki diğer eyaletlerde

⁶ Öcal, Mustafa; *Avrupa Ülkelerinde Türkçe ve Türk Kültürü Dersleri*, Zaman Gazetesi, 11 Aralık 1993, s. 2.

⁷ Busch, Rolf; *Integration und Religion. Islamischer Religionsunterricht an Berliner Schulen*. dahlem university press, Berlin 2000, s. 34; vgl. Zentralinstitut Islam-Archiv Deutschland (Hg.): *Frühjahresumfrage „Neue Daten und Fakten über den Islam in Deutschland“*, Soest 2004.

⁸ Art. 4 GG iVm Art. 137 III WRV iVm Art. 140 GG; Bielefeld, Heiner; *Muslimen im säkularen Rechtsstaat*. Transcript Verlag, Bielefeld 2003, s. 233.

⁹ Bielefeld, Heiner; *Muslimen im säkularen Rechtsstaat*. Transcript Verlag, Bielefeld 2003, s. 112; Beschluss und Bericht der Kultusministerkonferenz „Möglichkeiten religiöser Erziehung muslimischer Schüler in der Bundesrepublik Deutschland“ vom 20.3. 1984.

de benzer uygulamalar giderek yaygınlaşmıştır. Ancak, ABD’de yaşanan 11 Eylül (2001) olaylarından sonra Alman İçişleri Bakanlığı ve Anayasayı Koruma Kurumu (*Verfassungsschutz*) İslâmî yapılanmaları daha sıkı gözetleme ve inceleme altına almıştır. Bu bağlamda camilerdeki çocuklar için düzenlenen kurslara çok yönlü eleştiriler yöneltilmeye başlanmıştır. Eleştirilerden bir tanesi de buralarda ders veren hocaların pedagojik formasyon açısından yetersizliği konusudur.

2001 senesinde Eyalet Başkanlarının imzaladıkları bir karar ile tüm eyaletlerde İslâm Din Dersi Alman Anayasasının 7. madde, 3. paragrafına göre ilkokullarda ders olarak verilmek istenmiştir.¹⁰ Söz konusu maddelere göre devletin muhatap alabileceği bir *dinî kuruluşun* (*Religionsgemeinschaft*) din dersi verebilmesi için resmi kabul görmüş olması gerekmektedir.¹¹ Bunun için de İslâmî kuruluşun, anayasanın 7. madde 3. paragrafında zikredilen şartları yerine getirmesi gerekiyor.

Bu şartlardan belki en önemlisi, dernek veya benzeri dinî kuruluşun, bulunduğu eyaletteki Müslümanların hepsini veya büyük bir kısmını temsil etmiş olmasıdır. İşte bunun için Müslümanların derneklere üyelikleri kaçınılmaz duruma gelmiştir. Ancak ortada bir gerçek var; bugün Almanya’nın hiçbir eyaletinde Anayasanın 7. madde, 3. paragraf gereğince resmî kabul görmüş İslâmî bir kuruluş mevcut değildir. Bu durum, Müslümanları temsil yetkisi alabilme konumunda olan kuruluşların, yasadaki şartların birçoğunu, özellikle ‘temsil’ şartını yerine getirememekten kaynaklanmaktadır. Bir kuruluşun resmîyet kazanması, -kazanan kuruluş için- ders akışını ve müfredatları belirlemede, öğretmenlerin ve kullanılacak kitapların seçiminin kendilerine ait olması anlamına gelmektedir. Devletin görevi ise bu dersin gerçekleşmesini sağlamaktır. Bundan dolayı Almanya’da bir kuruluşun Müslümanları temsil statüsü kazanabilmesi için oldukça zor bir süreçten geçmesi gerekmektedir.

Aşağıda sayacağımız eyaletler arasında dinî topluluk statüsünü kazanma çabasında olan Alevi kuruluşlarına da rastlanmaktadır. Örneğin Aşağı Saksonya, Schleswig-Holstein ya da Baden-Württemberg eyaletlerinde dinî topluluk statüsünü almak için Alevi dernekleri başvurularını sürdürmektedir. Baden Württemberg eyale-

¹⁰ Deutsche Islamkonferenz (DIK). *Zwischen-Resümee der Arbeitsgruppen und des Gesprächskreises*. Vorlage für die 3. Plenarsitzung der DIK. 13. März 2008, Berlin.

¹¹ Reichmuth, Stefan/Bodenstein, Mark/Kiefer, Michael/Väth, Birgit; Staatlicher Islamunterricht in Deutschland, LIT, Münster 2006, s. 8.

tinde deneme olarak 12 okul içerisinde 2 okulda Alevi Din dersi verilmektedir.¹²

Kuzey Ren-Vestfalya eyaletinin yanı sıra 4 eyalette daha Aleviler, 'Religionsgemeinschaft' statüsünü 2009 senesinde kazanmışlardır.¹³ Bu statü için başvuran ya da bu statüyü kazanmış Alevi kuruluşları ve cemaatleri, "Aleviliğin İslâm'dan başka bir din olduğunu" iddia etmekte. Bu görüşü destekler mahiyette birçok Alman bilim adamı tarafından da -Protestan ve Katolik kültüründe olduğu gibi- Alevilik farklı bir din gibi algılanmakta ve İslâm dairesinden çekilip çıkarılmak suretiyle kendilerine benzetmeye çalışılmaktadır.

3. İslâm Din Dersi Modelleri

Almanya'nın birçok eyaletinde bugüne dek mezhebe bağlı İslâm Din dersi 'deneme' olarak ilkokullarda okutulmaya devam edilmektedir. **Islamischer Religionsunterricht** diye adlandırılan ders modeli, mezhebe bağlı ders olarak okutulmaktadır. Dersler, çocuğun Müslüman oluşunu göz önünde bulundurarak dinin esaslarını öğrenip, bunlara inanması gerektiği şeklinde verilmektedir. İman esaslarına nasıl inanılması gerektiği anlatılmaktadır.

Deneme olarak mezhebe bağlı İslâm Din Dersi'nin verildiği eyaletler ve başlanılan tarihler şöyledir:

1. Bavyera (Bayern)	2001-2002
2. Rheinland-Pfalz	2003-2004
3. Aşağı Saksonya (Niedersachsen)	2003-2004
4. Schleswig-Holstein	2007-2008

Almanya da İslâm Din Dersi yürürlüğe girmeden evvel, bir kaç eyalette ilk etapta 'İslâm Bilgisi' dersleri (yani 'Islamkunde' ki bu Türkiye'deki Din Kültürü dersinde verilen ders içeriğiyle aynı değildir) verilmeye başlanılmıştı (Bremen ve Kuzey Ren-Vestfalya eyaletleri gibi). 'İslâm Din Dersi' ve 'İslâm Bilgi Dersi' arasındaki tek fark, İslâm Bilgi dersinde İslâm Dini hakkında sadece bilgi veriliyor olması. Dolayısıyla öğretmenlerin İslâm Bilimcileri (Islamwissenschaftler) ya da Türkçe dil dersi öğretmenleri olmaları yeterliydi.

Islamkunde dedikleri dersi mezhepler üstü İslâm Dini Bilgi dersi diye adlandırabiliriz. Derste İslâm Dini hakkında bilgi verilmektedir. Dini esaslar, bilinmesi gereken somut bir bilgi gibi öğretilmektedir. Çocuğun inanıp inanmaması, yani Müslüman olup olmaması bir önem taşımamaktadır.

¹² Bkz. <http://www.swr.de/islam/religion/-/id=1550012/nid=1550012/did=1650560/kc5r62/index.html> (2.2.2010)

¹³ Bkz. <http://www.taz.de/1/zukunft/wissen/artikel/1/allah-im-klassenzimmer/> (2.2.2010)

Deneme olarak mezhepler üstü İslâm Dini Bilgi Dersi'nin verildiği eyaletler ve verilmeye başlandığı yıllar ise şöyledir:

1. Bremen 2002/2003
2. Baden-Württemberg 2006/2007

3. Kuzey Ren-Vestfalya (Nordrhein-Westfalen): 1999/2000 (2009/2010 okul döneminde *İslâm Din dersi okutulmaya başlanacak* şeklinde açıklama yapılmasına rağmen henüz uygulamaya konulmamıştır. Bakanlık yetkilileri tarafından bu eyalette Din Bilgisi dersinin 2011'de okutulmaya başlanacağı ifade edilmiştir.

Öte yandan, Berlin Eğitim Senatosu aldığı hukuki bir karar ile 1998 senesinden beri *Berlin İslâm Federasyonuna (İslamische Föderasyon Berlin: İFB)* İslâm Din Dersi verme hakkı kazandırdı. Bu federasyon 'dini topluluk' statüsünü elde etmediği halde¹⁴ 2003 senesinden beri yaklaşık 30 okulda kendi sorumlulukları altında İslâm Din Dersi vermektedirler. 4600 öğrenciye ve 12 öğretmene sahip olan İFB, sadece ilkokullarda ders sunmaktadır.

Almanya'da üç eyalette İslâm Din Dersi öğretmeni yetiştirme modelleri mevcut; Aşağı Saksonya (Osnabrück Üniversitesinde Din Eğitim Ana Bilim Dalı Bölümü, Prof. Dr. Bülent Ucar Başkanlığında), Kuzey/Rhein Vestfalya (Westfälische Wilhelm Münster Üniversitesi/Center for Religious Studies / İslam Din Eğitim Ana Bilim Dalı Bölümü, Prof. Dr. Mouhanad Khorchide Başkanlığında) ve Baden Württemberg (Friedrich-Alexander-Universitesi Erlangen-Nürnberg / Felsefe Fakültesi / Interdisciplinary Centre for Religious Teachings, Prof. Dr. Harun Behr Başkanlığında). Baden Württemberg eyaletinde öğretmen açığını kapatabilmek için Tübingen şehrinde bulunan Eberhard Karls Üniversitesinde bir bölüm daha açılacağını Eylül 2010'da Araştırma Bakanlığı açıklamıştır.

Tartışmanın ana konusuna kısaca değinelim. İslâm Din Dersi için ehil olan öğretmenlerin pedagojik formasyon kazandırılarak eğitilmeleri yanı sıra kendilerine İlahiyat bilgilerinin verilmesi de olmazsa olmaz temel şarttır. Almanya'da hiç bir üniversitede İlahiyat Fakültesi (İslâm İlahiyatı) olmadığı için, bu eğitim sürecine alternatifler aranmıştır. Örnek olarak Aşağı Saksonya'da Din Bilimcileri tarafından Müslüman olan öğretmenlere kurs şeklinde bir proje olarak İslâm Bilgisi ve Kültürü dersleri verilmiş ve böylece öğretmenleri Din Dersine hazırlamışlardır. Bu öğretmen adaylarında aranan tek şart Müslüman olmalarıdır.

Almanya'nın farklı öğretim elemanları ve bilim adamlarıyla kurulan "Bilim Konseyi" (Wissenschaftsrat)'nin çıkardığı 'Öneri Dergi-

¹⁴ Reichmuth/Bodenstein/Kiefer/Väth 2006, s. 18.

si'nde, Almanya'da Müslüman İlahiyatçıların yetişebileceği ve İslâm Din Dersi için -hatta Din görevlilerinin yetişebileceği- İslâm İlahiyat Fakültelerinin kurulmasından yana öneriler sundular. Farklı Üniversiteler böylece, bu eğitime başladılar. Meselâ; Osnabrück Üniversitesinde İslâm Din Eğitimi Fakültesi öğretime başlamıştır. Burada öğretmenlik okuyup ek olarak Din Eğitimcileri olmak isteyen üniversite öğrencileri yetiştirilecektir. Hatta bu kış (2010-2011) ders döneminde, Din görevlileri yetiştirmek üzere ilk dersler vermeye başlanmıştır. Diğer şehirlerde de benzer şekilde Din Eğitimcileri yetiştirmek üzere faaliyete geçilmiştir. Paderborn Üniversitesince ise; Komparative Theologie (Karşılaştırmalı Theologie) Enstitüsü iki Doktora öğrencisini asistan olarak almıştır.¹⁵ Onlar için özel olarak yurt dışından dünyaca tanınmış İlahiyatçıları üniversiteye getirterek kendilerine ders verilmektedir. Ayrıca bazı öğrencileri araştırma yapmaları için yurt dışına göndermektedir. Paderborn Üniversitesinde yetişen bu iki İlahiyatçının doktoralarının sonuçlanmasıyla (yaklaşık 2 sene sonra) İslâm Din Eğitimi için öğretmenler yetiştirilmeye başlanılabilecektir. Paderborn Üniversitesindeki ayrıcalıklı bu iki öğrencinin kendi ders programlarının yanı sıra, Katolik İlahiyatından da ders almış olmaları gerekiyor (alıyorlar). Böylelikle 'öteki'yi kendi perspektivinden ve kendisini anladığı gibi, Katolik dinini öğrenme şansına sahipler. Mezuniyetlerini müteakiben, İslâm Din Eğitimi Fakültesi açıp, öğretmenlik okumak isteyen Müslüman öğrenciler, Din Eğitimi Formasyon derslerini buradan alacaklar. İleriki zamanda yeniden Doktora öğrencisi alındığında, İlahiyat Fakültesi kurulması düşünülebilir.

C. Müfredatlar

Almanya'nın bütün eyaletlerinde devlet okullarının ilk sınıfından itibaren Din Dersi zorunlu olarak okutulmaktadır. Ancak 16 yaşına ulaşmış öğrencilerin, derse katılıp katılmama, isteklerine bağlıdır. Din Dersleri Protestan ve Katolik olmak üzere iki ders teklifi olarak düzenlenmektedir. Bu derslerin sorumluluğunu Katolik Kilisesi¹⁶ ve Protestan Kilisesi¹⁷ üstlenmekte, müfredat hazırlıkları ve derse verecek olan öğretmenlerin 'belgeleri' ile onlar ilgilenmektedir.

İslâm Din Dersi müfredatı için uygulamalar ise farklıdır. Eyaletlerin birçoğu kendi Kültür Bakanlıklarında özel *yuvarlak masalar* oluşturdu. Bu yuvarlak masalarda, eyaletlerde dernekleri olan büyük teşkilatlar ve İslâmî çatı kuruluşlarının yanında yuvarlak masada temsil edilen Bakanlığın resmi görevlileri ve onların seçtikleri,

¹⁵ Bu iki öğrencinin akademik geçmişlerinde yeterince ilâhiyat bilgisine hakim olmaları dikkate alınmıştır.

¹⁶ www.katholisch.de

¹⁷ www.ekd.de.

uygun gördükleri şahıslar yer almaktadır. Bu *yuvarlak masaların* esas görevleri bir müfredat oluşturmak ve bu müfredata uygun araç ve gereçleri hazırlamaktır. Aylar ve seneler içerisinde edinilen tecrübeler ile donanımlar sürekli geliştirilmekte ve olgunlaştırılmaktadır. Meselâ; geçtiğimiz son aylarda (2010 yılında) oldukça kullanışlı ve din dersinde kullanılacak ders kitapları farklı din bilimcileri tarafından hazırlanmıştır. Bu ders kitaplarına göre müfredatın içeriği, yuvarlak masa üyeleri tarafından düzenlenmektedir.

Yukarıda açıklandığı gibi, hiç bir İslâmî kuruluşun Religionsgemeinschaft statüsünü alamadığı için, bu *yuvarlak masalar* bir alternatif olarak görülmeli. Yalnız şöyle bir tehlike var: Almanya’da bu konuyla ilgili siyasi gidişata bakılırsa, esasen hiç bir İslâmî derneğe bu statü verilmek istenmemektedir. Çünkü kimisi için, “aşırı dinci” denirken, kimisi için, “direktiflerini Türkiye’den alıyor” denilmektedir. Açıkça bu konuda bir çifte standart uygulanmaktadır. Dolayısıyla söz konusu yuvarlak masaların ya da “Bilim Konseyinin” (Wissenschaftsrat) önerdiği gibi, açılacak İlahiyat Fakültelerine müfredatlar konusunda yardımcı olabilmeleri için Beirat’lar (konseyler) kurulmaktadır. Bu Beirat’ları büyük dinî kuruluşların temsilcileri ve farklı alanlardan bilim adamları oluşturmaktadır. Statü verme (Religionsgemeinschaft statüsünü verme) yerine Beirat’lar için geniş çaplı geliştirme çabaları olduğu iddia ediliyor. Bunu devletin Din Dersine müdahalesi olarak nitelemek yanlış olur. Çünkü yasalara herhangi bir aykırılık yoktur. Herhangi İslâmî bir kuruluş Anayasa mahkemesine başvuru yapıp, bu statüyü elde etmek istediğine dair bir dava açsa, kesinlikle alır. Eyaletler ve Okul Bakanlıkları çifte standart içerisinde ve politik bakımdan kendi inisiyatiflerinde kalmış durumdadırlar. Bu arada belirtmeliyiz ki, eyaletler hiçbir dinî kuruluşa bu hakkı vermek istememektedirler.

Bu yöntemin (prosedürün) yanı sıra, aşağı Saksonya veya Schleswig-Holstein eyaletlerinde olduğu gibi dışardan hazırlanmış bir müfredat, yuvarlak masa etrafında üzerinde çalışıldıktan sonra yürürlüğe girmiştir. Örneğin; Aşağı Saksonya Eyaleti *Almanya Müslümanları Merkez Konseyi’nin (Zentralrat der Muslime in Deutschland)*¹⁸ geliştirdiği müfredat da küçük değişiklikler yapılarak bugün derslerde kullanılmaktadır. Schleswig-Holstein Eyaleti ise Aşağı Saksonya’nın müfredatından ve tecrübelerinden istifade ederek, benzeri bir müfredat geliştirip derslere 2007 senesinde başlanmıştır. *Almanya Müslümanları Merkez Konseyi* müfredatı geliştirmek üzere özel bir ekib oluşturmuştur. Ekipte İslâm bilginleri, öğretmenler, hukukçular ve eğitim bilimcileri bulunmaktadır. Müfredatın ilk baskısı 1999, son baskı ise 2004 yılında yapılmıştır.

¹⁸ www.islam.de.

Eyaletlerin Okul Bakanlarında zaman zaman Harun Harry Behr gibi bilinen İslâm Din Eğitim Profesörlerine müfredat hazırlamak üzere, görev verilir. Şu an kullanımda olan müfredatlar mevcuttur, lakin sürekli içerikleri düzeltilmektedir. Dolayısıyla örnek olan bir müfredat yok diyebiliriz.

Farklı Müslüman dinî derneklerden oluşan *Almanya Müslümanları Merkez Konseyi'nin* ilkokul sınıfları için geliştirdiği müfredat örneğinin Almanca ve Türkçesi ektedir. Hazırlanan ve uygulanan bu müfredat hem İslâm Dinini ve hem de çocuk gelişimini çok iyi bilen eğitimcilerce zaman zaman gözden geçirilip daha da verimli hale getirilmelidir. Bir çok eyaletteki yuvarlak masalar bu müfredatı baz alarak, kendi müfredatlarını oluşturmuşlardır.

E. Sonuç

Almanya'daki İslâm Din Dersleri meselesi bu ülkede yaşayan Müslümanların, özellikle Türkiyeli Müslümanların en önemli sorunlarından biridir. Gerçekten de bu ülkedeki İslâm Din Derslerinin sıkıntılı bir geçmişi vardır. Şimdiye kadar bu alanda yapılan çalışmaları yeterli bulmak mümkün değildir. Burada yaşayan bir insan ve aynı zamanda araştırmacı kimliğimizle ifade etmeliyiz ki, İslâm Din Dersinde kullanılması için geliştirdikleri müfredat ve kitapları için olduğu kadar bu dersi verebilecek dinî ve eğitim formasyonuna sahip ehil öğretmenlerin eksikliğini telafi bakımından da epeyce çalışılıp mesafe katedilmesi gerekmektedir.

Öte yandan hukuki bakımdan katedilecek epeyce yol gözükmektedir. Çünkü eyaletlerde resmi kurumlar / bakanlıklar nezdinde söz sahibi olabilmek için *dinî kuruluş (Religionsgemeinschaft)* statüsünü kazanmak gerekir ki, bu onların müfredatları ve ders verecek öğretmenleri kendileri seçebilme hakkına sahip olabilecekleri anlamına gelir. Bütün bunların olgunlaşarak gelişmesi de kuşkusuz zaman alacaktır.

Herhangi bir müfredat incelendiği zaman, göze batan ana problem şudur: İslâm Din Dersine hem *Sünnî* hem *Şîi* -kimi eyalette *Alevi* olarak nitelendirilen ailelerin çocukları katılmaktadır. İtikadî farklılıkları içeren müfredatı oluşturmak birçok açıdan zorluk teşkil etmektedir. Ayrıca herhangi bir kültürden etkilenmeyip, 'Almanya'daki Müslüman bir çocuğun kendi dini hakkında şunu mutlaka bilmeli' denilecek temel konuları oluşturmak da esas olmalıdır.

Anayasanın 4. maddesi devlete, mezhebe bağlı Din eğitimi verebilme imkânı sağlamaktadır. Bundan dolayı Hıristiyanların Katolik ve Protestan dersleri daima mezheplerine bağlı olarak, mezheplerinin akidelerine göre verilmektedir. Bu uygulamayı örnek alarak Müslümanlar da -deneme mahiyetinde de olsa- mezhebe bağlı Din Dersi

Bilgisi verilmesini desteklemektedirler. Mezheplere göre Din Dersi verilme uygulaması, çocuğun inandığı esasları bilip kimliğini belirlemesi ve bununla beraber kişilik gelişimi için büyük önem taşımaktadır. Müslüman olmayan bir devlette dini azınlığın bir parçası olmanın vermiş olduğu hissiyat, kendi dininin inanç esaslarını “öteki”ne anlatabilmeyi öğreten mezhebe bağlı Din Eğitimi ayrı bir değer kazanmaktadır.

Son olarak ifade etmek isteriz ki; Din bilimleri, İslâm bilimleri ve de İslâmî İlâhiyat okumuş, Alman toplumunu çok iyi bilen ehil akademisyenlerin yetiştirilmesi gerekli olduğu kanaatindeyiz. Bu konulardaki çalışmalar ile ilgili aktüel doktora tezleri, bilimsel araştırmalar ve değerlendirmeler devam etmektedir. Söz konusu çalışmaların zaman içerisinde bu alandaki faaliyetlere ışık tutup önemli katkılar sağlayacağına inanıyoruz.

EK: A

Almanya'daki Türk / Müslüman Çocuklarına İlk Dört Sınıfta Okutulan İslâm Din Dersi Müfredatı

	Ich und meine Gemeinschaft	Die Grundlagen des Islam	Der erhabene Koran	Prophetengeschichten	Der Prophet Muham-mad	Islamische Ethik
1. Schuljahr	Ich, du und wir alle	Allahs Schöpfung ist wunderbar	Den Koran hören und mit „singen“	Adam (Schöpfungsgeschichte)	Die Kindheit des Propheten Muham-mad	Ehrlichkeit
	Meine Familie	Allah liebt Seine Geschöpfe	Koranausgaben betrachten	Josef		Essen und Trinken
	Vom Friedensgruß	Muslimen beten zu Allah (Bittgebet) Wudu Der Ramadan ist ein besonderer Monat				Körper-pflege Barmherzigkeit
2. Schuljahr	Wir feiern Feste	Allah liebt die Schönheit	Der Koran als Richtschnur	Abraham lehnt die Götzen ab	Die Jugend des Propheten Muham-mad	Streit und Versöhnung
	Die Moschee	Wir tragen Verantwortung für Allahs Schöpfung	Der Koran im Original und als Übersetzung	Abraham betrachtet die Gestirne	Muham-mads Heirat mit Chadidscha	Üble Nachrede
		Tod und Neuerschaffung		Moses Kindheit	Die Berufung	
		Der äußere Ablauf des Gebets	Koran und Kunst	Moses und Pharao		
		Fasten als Gemeinschaftserlebnis				
		Das Fitr-Fest gestalten				

	Ich und meine Gemeinschaft	Die Grundlagen des Islam	Der erhabene Koran	Propheten-geschichten	Der Prophet Muham-mad	Islamische Ethik
3. Schuljahr	Die Gemeinschaft der Muslime (Umma)	<p>Allah liebt die Schönheit</p> <p>Formen des Götzen-dienstes</p> <p>Wie sich Allah im Koran beschreibt</p> <p>Allah hat Bücher offenbart</p> <p>Das Gebet im Leben des Muslims (Gebetstexte mit Übersetzung)</p> <p>Regeln und Ausnahmen beim Fasten</p> <p>Die Bedeutung von Zakat und Sadaqa für die Gemeinschaft</p>	<p>Was der Koran lehrt</p> <p>Koran und Hadith</p> <p>Frühere Offenbarungs-schriften</p> <p>Sure Al-Ichlas</p>	<p>Jesus</p> <p>Moses führt die Bani Israel durch die Wüste</p> <p>Noah</p>	<p>Der Prophet Muhammad als Lehrer und Vorbild</p>	<p>Respekt und Selbstdisziplin</p> <p>Hochmut und Schmeichelei</p> <p>Geschlechterlehre</p>
4. Schuljahr	Muslime und andere Glaubens-gemeinschaft	<p>Aqida (Glaubensgrundlagen)</p> <p>Der Mensch trägt Verantwortung für sein Tun</p> <p>Das Gebet im Tagesablauf</p> <p>Das Gebet in Verbindung Zwischen Allah und dem Menschen</p> <p>Das Freitagsgebet</p> <p>Gebetsstätten anderer Religionen</p> <p>Vom Sinn des Fastens</p> <p>Freiwilliges Fasten</p> <p>Zakat als Reinigung</p> <p>Regeln für Zakat Hadsch</p>	<p>Aufbau des Koran</p> <p>Koran und Tradition</p> <p>Sure Al- Fatiha</p>	<p>Adam und die Engel</p> <p>Adam ist Statthalter Allahs und diesem verantwortlich</p> <p>Abraham und Ismael</p>	<p>Muhammed lädt zum Islam ein</p> <p>Anfeindung durch die Mekkaner</p> <p>Die Hedschra</p>	<p>Geduld und Zufriedenheit</p> <p>Gutes gebieten und Schlechtes verbieten</p>

EK: B
MÜFREDATIN TÜRKÇESİ

	Ben ve Toplum	İslâm'ın Temel Bilgileri	Kur'an-ı Kerim	Peygamberler Tarihi	Hz. Muhammed	İslâm Ahlâkı
Birinci Sınıf	Ben, sen ve biz hepimiz	Allah'ın kainatı mükemmel	Kur'an'ı dinlemek ve okumak	Hz. Adem (yaratılış hikâyesi)	Hz. Muhammed'in çocukluğu	Doğruluk
	Benim Ailem Selâm hakkında	Allah mahluklarını seviyor Müslümanlar Allah'a dua ediyorlar Ramazan önemli bir ay	Kur'an Meallerine bir bakış	Hz. Yusuf		Yeme ve içme Vücut bakımı Merhamet / şefkat
İkinci Sınıf	Bayram kutlamaları	Allah güzeli sever	Güzergâh olarak Kur'an	Hz. İbrahim putları reddediyor	Hz. Muhammed'in gençliği	Tartışma ve uzlaşma
	Cami	Allah'ın kainatına karşı sorumluluk taşıyoruz Ölüm ve yaratılış Namaz'ın kılınışı (duruşlar) Oruç bir topluluk tecrübesi Ramazan Bayramını kutlamak	Kur'an'ın orijinali ve tercümesi Kur'an ve sanat	Hz. İbrahim gök cisimlerini izliyor Hz. Musa'nın çocukluğu Hz. Musa ve Firavun	Hz. Muhammed'in Hatice ile evlenmesi İlk Vahiy / Davet	Gıybet Öğrenmek ve çalışmak

	Ben ve Toplum	İslâm'ın Temel Bilgileri	Kur'an-ı Kerim	Peygamberler Tarihi	Hz. Muhammed	İslâm Ahlâkı
Üçüncü Sınıf	İslam topluluğu (Ümmet)	Allah güzeli sever	Kur'an'ın bize öğrettikleri	Hz. İsa	Öğretmen ve örnek olarak Hz. Muhammed	Saygı ve özdisiplin
		Putlara tapmanın şekilleri Allah'ın Kur'an'da kendini tanıtması Allah kitaplar gönderdi Müslüman'ın hayatında Namaz (Namaz duaları ve tercümesi) Oruçun şartları ve istisnaları Zekât ve Sadakanın topluluk için anlamı	Kur'an ve Hadis Önceki indirilmiş kitaplar İhlas Suresi	Hz. Musa İsrailoğullarını çölden geçiriyor Hz. Nuh		Gurur ve yağcılık Cinsiyet bilgisi

	Ben ve Toplum	İslâm'ın Temel Bilgileri	Kur'an-ı Kerim	Peygamberler Tarihi	Hz. Muhammed	İslâm Ahlakı
Dördüncü Sınıf	Müslümanlar ve diğer din mensupları	Kader İnsan davranışlarının sorumluluğunu taşır Gün içinde namaz Allah ve insan bağlantısı olarak namaz Cuma namazı Başka dinlerin ibadethaneleri Oruçun anlamı Nafile oruç Temizlik olarak Zekât Zekâtın kuralları Hacc	Kur'an'ın düzeni Kur'an ve Gelenek Fatiha Suresi	Hz. Adem ve melekler Hz. Adem Allah'ın halifesi ve O'na karşı sorumluluğu Hz. İbrahim ve İsmail	Hz. Muhammed İslâm'a davet ediyor Mekkelilerin düşmanlıkları Hicret	Sabır ve hoşnutluk Emr-i bi'l-maruf ve nehy-i ani'l-münker